

TAPE TRANSCRIPTION

R.T. 90.4 SIDE ONE

The following transcription was recorded at the hui wananga held at Terere on the 6 March 1990. It was called by the Research team and funded by Maccess.

R.T. 90.4 SIDE ONE TC 000- 141

Speaker: Robert (Boy) Biddle

E Kēana te Korero a Meke na na ... te mea i mahue i te tuakana ma te taina e ... mehemea ... ka whakamarama ... kai te tahi e mau ana ... he tino weke atu ai wana himone e te tahuhu ... wa koutou whakahaere mai i nanahi nei ... a ... tae mai ke ite koia nei Kai ai atu ... Kai te tama koia au Ke te Kai Korero ... e matau atu ana kia ra hua ... (cough) ... i mea ana i mau ... he mea ... Ki a hoki ai ki te kainga Ka tanga ka mahara ake a mahue au tnei koirā ai i pera atu taku korero ... a ke nga kai wetahi e mau ana nga korero hui ae ia ... e ngari hei korero ke mo ake e ake au ... Ko te mana tangata ko manu kai mua ... ko takato ka ... ko takato i te wa i whaihanga hia te poari o te Whakatohea ... oti ra mua atu ... engari maku e ki ma te wa ... o te poari ... te wa i whakahaererere hia i nga rau patu nei ... i runga i te tumanako mai kore ka hoki mai wetahi ahuatanga ... a ka tahitahi haerehia ... te whakatohea kua noho ki a ono ona hapu ... mai te kau mahi tahi me heke iho te ono a heoi ana whao tena ... kare hoki ... well ... Kua rere ke tera te taima ... ka rere ana te wai te taheke kua kore i tareka koe te whakahoki ... engari hai titiro noaho ma te hinengaro i nga mahi manakia ... nga mahi tinihanga o tenei mea te pakeha ... teno mohio ai ki tona he ... mo tana murua te whenua o te Whakatohea ... engari

ahokoa te weni whai tonu mai ia muri te whaihanga tikanga ... he
 pupuri te mauri ki a noho tonu ai _____ ... ae Kai
 Konei _____ tamariki matau e mohio ana te titiro ... nga
 rerenga korero o te poari ... tu ake au te korero ... mo te mana
 whenua ko te mana tangata ... kua mau ... kare tareka te
 whakaorahia ... a wai hoki me te me nga hapu nei na ... Koira
 hoki ... taku matau mo tera pito o te Whakatohea na ... e nga
 Te Rehe ... Ko Kore ana matua ko noho koia te ... kai korero ...
 mo tera rohe o tatau Upokorehe ... te mahi a matau i reira Kua
 ahua ... _____ matau e whakamatauhia ana ... Kia
 honohono matau ... nga tokotoru e tera pito ... kia taka ki raro
 ... te tau marumarutanga o te Upolerehe ... ka te marama ... Ka
 te marama ki nga wehewehenga kai te marama ki nga kaupapa i wehe
 ai ... engari ko te kautohe ... ki te whakapapa hia te whakatohea
 ... ngahea mai a ... Kai pateanga he tiki ma tena he tiki ...
 tahi ano ka uru mai ki roto te Whakatohea ... Ko te Korero na te
 Upokorehe ana kai reira a matau e mahi ana ... _____
 ... ka taea ... e nga whakatipunga ... nau e whakatipu ... te
 paihere ... tera vohe o tatau ... ki raro o te Karangatanga ...
 akoa kare i taea te poari kare hoki e taea poari ... te ingoa
 ratou nei whakarerehia te takto o nga korero ... o te mana whenua
 titorohia i tera pito ... o tenei mea ko te ngakau tangata ...
 whangaihia koe te korero ... Koira ana hoki te mea kare
 nga korero kua taua te ngakau o tena o tena o ka whakatatutuhia
 o ana whakaaro ki runga inga mea e mohio ana ia ... ko wai hoki
 tena hapu e korerohia ake tatau ... ko tona hapu ... ka mau te
 mana whenua ... Kua mau te mana tangata ... ana ko ta matau ...

e whiwhi te ara ... e uru atu ai matau ki roto i te ahuatanga ...
o te karangatanga whakatohea ... ma roto mai te Upokorehe ... a
te whanui ake tana nga korero a kai tenei o aku ... engari kai
reira te wairua e tu ana ... ki te wa ... kai te kai reira te
wairua e tu ana ... ki te wa ... kai te mohio tatau kia Tamatea
... nga ... ka noho te iwi ra ... i Wokianga te hokinga mai i
Waikato ... kua oti te ... hohoua te ro (Law) o te Kawanatanga
ki te Kooti ... Kua murua o nga hara ... a tai ana hoki ki te
waru ... he hua tana takui kuatahia a raua i roto i nga pakanga
e tu te motu nei ... i te wa e hohoua ai te rongu ki a te Kooti
... pera ano ki te Waru ... tae noa ki nga tangata katoa i taka
_____ ... Ko te Koha ... ki a te Kooti ara e noho mai
i te Wainui ... Ka te Koha kia te Waru ... Ko maramara mai
Waiotohe Kukumoa ... Koira te taka _ ha a
_____ ... heoi ano kai nga uri whakatipu ... ko Tamatea
raua ... Ngae Turanga ... korero hei Ngae Tauranga nga Ngao
Turanga hoki i whakatu te marae i Kutarere ... Ko Ngae Turanga
he peka no tera no Tuhoe ... Ko Hurae Hone ka moe ia Mere ... Ko
Ngati Kahunungu ... Whareraia raua ko Whare i tu ea e Kutarere
... Ka tapaenga te Kuia ko tamaterangi i ae kare i Whakaae ...
engari ano wetahi ... no te iwarau tekau ma ono ka tu tera o nga
whare ... e ora katoa ano nga pakeke ... o Tamatea ... a ... e
noho tau a tuhoe ... Ko te whare tahito ... Kai te mohio nga
tamariki e takato mai nei ... te whare tahito o Waiotahe ... ka
(Moe kau) Koira te whare i te wa te uhunga o te Kooti ... tangihia
ai ki Waiotahe ... engari ka hoki a Tamatea ki te tu whenua i te
whenua kua homai ra te kawana. Kia ratau ... ka .... ka (muffled)

... e whakamahunga ake ai e Tiwai kia kite mai ai koe tatau ...
a i te ahua o te turu ... o matau e tu mai nei ka nui taku mihi
... e ... e nga karanga maha ... i te wa e ora ana nga pakeke
mahinga nui ... mahinga nui te whakarata i nga wairua ... a kia
ngaro akoa era ka tahi ano ... nau i whakatipu taea e matau ...
te whakatakoto te Kaupapa ... e ahua tata ai matau te mutu ...
a Kai te perahia ... e te tumanako kia taia te pupuri tera
kotahitanga ki naro te moe koirā ta matau whakatautuhanga ko te
Upokorehe hei taumarumarū ... kia uru atu raua ... wehewehe nga
... o tera pito _____ ... (muffled) o te Whakatohea a kai
te mana whenua ... kai te mana tangata ... te tahi kikitanga ...
kia tatau e korero ai ... te ratapu i ... Pakowhai ... tera
taonga mahinga nui ... te whakanekeneke ... ka titiro ana tangata
tana mana whenua tana mana tangata ... a hei aha koa ... kai
konei tatau e korero ana mo nga alauatanga ... a ka hau a ke i
tera pito o matau me nga tumanako i whakaturia matau te ropu e
ki ana nei ... te matauranga ... takato kotahitanga ahuatanga
Upokorehe ... whakapapa atu ... kia kite mai ai nga uri whakatipu
o tena marae o tena marae o tena marae ... i te wahi e taia ratau
te tupono i te Whakatohea ... a ka hoki tatau korero te waka o
Mataatua ai koaka nei te tamaiti nei na ko mea ko mea ko mea e
kao ... kai reira ano a Tuhai e mea ana e koutou ano koutou matau
ana matau ... koirā nga whakaaro o te tangata ... ko te tumanako
ke ... kia taea ... te Whakakao i raro te ma _____ ...
tikanga whakamuri kai konei a Tiwai ... kai konei _____
a ka titiro koe ki a Nukutere ka titiro wahi ke na ... te hau nai
o tena ... whakanekeneke hanga ka taea mai kia te Whakatohea ...

engari waho wena me whakamatiuke moa e waha kai matau e noho mai
ra e ... te Koko ki Ohiwa ... a kai te penei te ahau ... taku
mihi a ki tenei o nga rangatira o reira ... e kitea i tana
hinengaro me tautoko ... i te kaupapa ... whaka paohia mai matau
ki raro (muffled) te Upokorehe ... me kati ake mo tenei wa ...
tena tatau.

T.C 142

Speaker: Charlie Aramoana

A tenei Mauri or Rangatahi ... Ko Karanga ai koutou _____
taonga nei a ... Ko Koe hoki e Tiwai te morehu pakeke o te
Whakatohea Ka nui te mihi atu te kite atu ia koe nohanga mai ...
i roto i o mokopuna ... e awhi and o mokopuna o tamariki i tenei
ra ... penei ai taku Korero ... e nia te wa e hiahia ana ki te
haere atu kia koe ... te whai atu kia koe ... a kuanei kai ia kae
he Korero e pa ana ki tera tito to taua moana ... Ohiwa ... Kati
nei aha ... awa mea ana ahau ... a kia hiahia atu te tangata nei
te heri tana mana ka mohio mai kai konei ana tana koroua ... no
reira ahakoa ... ko te mihi nui ko te kite atu ia koe me nga
whaia Tarati a koe ... e noho ana i roto ia tatau tamariki ...
heoi ano tu ake ... te tau toko ake nga korero i karerohia anei
a Poai ... a ... Ko Korerohia ae ia ... te ahua ki nga marae o
Waiotahe a tai atu ki Kutarere nga ka mahue ... he wahanga ki
Roimata ... tutahi me penei he Korero maku na ... te wa e ora ana
nga Koroua ... nga tipuna o te Upokorehe ... Ko Roimata to ratou
marae te wehinga atu i Hokianga Ka paratii ... a Te Arawa ... a

Tuhae ... a Whakatohea. Te Upokeorehe Ka Kapi nga tahataha o mana o Ohiwa is ratou ... ka hoki ... ka hoki a Te Upokorehe ... taki wa i Roimata ... Ka noho a ratou i reira ka whakaaro ratou me tu me whakatu he whare ma ratau ... tikinga atu i ratau ... ai te whanau o Taitapanui a a Te Ani ma ... ia Te Onewhera ma nei tikinga atu nga papa o te whare o to ratau whaea ... ka kawe atu kia Roimata whakaaratia whare Karangahia Ko Kohuki ... 1954 taku mohio e te wa e whakatikahia ai tera _____

22 ke ranei ... te ra atu tau whakatika ra hia tera whare ... a kahuki ... ka noho atu a Upokorehe to ratau marae .. ka haere te wa ... ka whaka uru (whakapakaru) mai e tahi ... ki kutarere ... te korero nei a Poai ... whakaarahia ai Hurae raua ko tona hoa rangatira ko Mere ... Wharenui i Kutarere tapaea Nga Tamatea ... nga no muri ka noho ai te Upokorehe i noho mai ra i runga ka heke iho etahi ka ara _____ ... Ko aniwaho te wharekai i Kutarere ... Kua uru tutu nga karangaranga tipuna o ... Ohiwa ko te Upokorehe ... Ko noho tahi raua ko Kahunungu ki runga i tera o tatau marae ... na ka haere te wa ka titaha te whare huiairunga a kahuki ... whare koroua i runga ... ka korero au enei korero kia koutou nga te mea i haere ana noku ... te whiu ananamai te Korero ki au ... ka noho te dati o te Upokorehe i runga ka noho i roto i te pouri ... Kino tonu roto hoki ia ratau ... te tau tonu tohetohē ki roto ia ratou e tata ana te patu ia ratau _____... Ka kite ai e tahi akuanei pea ... Kai te kai te wahanga te tipuna nei ki a Kahuki ... ka hui ratau nga pakeke ... ko Timi Komeke te Koroua i noho ai i reira nana i nana i hiki te mauri o te whare karoua nei ... (baby crying) ... Ko titaha ke ko

tipuhia te parake pere ... Kare he tangata e aro ake (baby screaming) ... kare he tangata e aro ake ... ko te Upokorehe i tenei wa kua toko iti iti ... kua kimi ... kua rapu ... he aha ratau i penei ai ... ka tau i o ratau whakaaro akuanei pea kai te tipu mai ka ke ia ... whakatuhia he whare ... ka wewete mai te ingoa o te Karoua nei ... me uta atu he ingoa mana kore noaiho he ... e tahi o nga korero e runga ahau e korerohia ana e ratau ka tapaea te ingoa nei ki te haki ... whakaheke tonu ... ka tapaea ki te hoiru he nau tangata te kaha o te mana o tera tangata ... ka kiia a te Upokorehe tata korekare ana ... e kiia e ratau ... e ratau i nga koroua kaua e matau e ratau me hiki te ingoa o te Koroua nei ki runga ki nga wa perahia ka utai atu ... ko te ingoa nei ... tenei whare ko Te Ao Marama ... Ko tikanga o tera ingoa ... to puta nga mai o te Upokorehe te ao pouri ... ki Te Ao Marama ... nga ahua toi tu nei ... te Upokorehe i tenei ra torutoru noho na mea kai te mana o maku i ki penei e torutoru pea nga whanau ... tuturu ake ... i heke iho anei ia ia te Ake ake ma nei ... ana ko nga Wikotu ... ko nga Taitapanui ... um Ko matau ko nga Aramoana te kai waha ... i tera (muffled) mo te Upokorehe no reira e hara i te mea e whaka aitu ana i te tiupna e ngari e rapu ko nga whakaaro heaha rarau i penei tata rawa hoki te kore ... te kore kore Koi nei noho ake ra oki whakamarama mo te wahi ki to tatau ki tera o tatau marae ... noho mai ra he ingoa mana kore noaiho he hara i te ingoa tipuna uka utai atu he tipuna ke e ngari koi nei te whakamarama mo te _____ ... na ... tau torutoru i hepa ake nei whakaarahia te wharekai ka whakapiri atu te Uru Tao noa a

Tairongo ... na ko te tikanga o tera ingoa ... ahakoa koe i haere mai i hea tau atu ana koe ki nga papa ringa o te moana ka auwahi to ahi ka kaina koira te ... te ... me mutu ake pea aku whaka marama mo tenei wa a ... te wahi ki o matau tera o tatau marae ana me noko ki raro ... whakaaro ai akua nei pea kai tona wa kua kite ano he korero no reira kia ora ra tatau.

(Everyone replies Kia Ora0 (coughing))

Ko ana mea ano i hangai ana Whakakitea ... a ko tenei ... totara ... tatara ana he rite ki tenei e korero anei te kuia nei ... Ka Ka Kaia ki te tere whakauta te wa kai te heke ana te tae ... ka kaha ia kite pae tetahi pito ki runga ki te akau te tahi pito kai waho ... kai te haere pera te ira te ira o te _____ Kare e pai te ... nga totara keihi e ki ana e nga koroua i mua he ahua he penei na. Ki te Kite ia ... tohu mate ... he ... a waho tetahi wa haere ano maua ko taku hoa pakeha ki te hii ka te mohio au ki te mea nei ... a ka Kite atu e hiki ana te tae ... tau te mea nei e tupoupou ana korekore ana mo te meke ... Koinei pea te mea porohita na ... tu tonu ai i roto ... mea mai taku hoa pakeha ki au kare taua e tono pai te hoki mai ka. Ko nga te mea i te po ... a ka mea atu au ... whakapairi ake maku nei ... kia roa ki au ... e ... putamai te mahava ki a pai kare ko te mea tenei mea atu ki taku pakeha ... leave em there I can't move it ... whaiho atu ki tona hoki mai maua ... kua pai te taha engari ... ko te pito ... Ka ti taha aki te tahi pito ... Kai waho ... Ko te tae kai te piki kai te heke kare e _____ ... a ko tahi tena ... Ko tetahi noho mai i te puahao Ohiwa ra he mano e tera e ki ana ... tana mahi he kati atu i nga mea kino ki waho ka tuku mai ko nga

kai pai e roto i te moana koi nei ... na taniwha e rongō au no hea no Ohiwa ... ana ana te wahi ... Kia huki te tipuna nei ki a Kahoki i Korero ana ... me kianau ... ko te mana tonu o tera tangata ko te kana te ruru te toa i te ruru ... Ka wehi ai te tangata ... Ko tahi te taniwha i reira ... a ka pai tena ki nga kuai ki a mira o te kaigna raua ko tana hoa ko Ja Ko Mate ... (Hapeta) (Akutahi) ... I waho tenei ... he hopu e ki ana he taniwha Kai reira i whao mai o ... ko wai te _____ mea ra i to Verase ... Motuore ... i waho mai o Motuare ahua piko nei te hapu _____ e hii ana nga kuia nei a ... ka wha kato te ra ... ka mea atu tetahi a me hoki taua ... ka hoi taua ... ka hoi hoki taua ma runga rawa atu i te hopua ... taki haeri ... huti ake ... te hai ka tahi ka taki roa ... tai atu ki takina i taua hopua ra kua kore i neke te poati ... hoia atu hoi atu kua huri te poti ra kua huri ... kua mea atu kua karakia te hoa kai muri te hoa e karakia ana ... a i pau no aiho te hau i kona kia pau ke te hau ka ahua tawewe noaiho i mua no te tahi o na pe na atu taka atu ki roto i te wai ... ka mau te poti ana tena (laughter) Ko tena taniwha tena kia mohio (laughter).

T.C End of Charlie's talk - T.C 290

Speaker: Boy Biddle

Kao kau waihe katai na me ke ka tatari taniwha i tiki atu ke hakara (laughter)

T.C 294**Speaker: Boy Biddle**

Kite ai au tetahi tetahi po ... a... tangata e hoki ana ki era motu ... me mai o tetahi tahi ... kai moana hei heri mana ... (muffled) engari o nga o nga mea o te taha ki Ohope ka marama mai ana ka ahua marama haere te wai ha (muffled) ... kai te heke te tae ka kite au te rakau nei ... I might of been abit tired or sleepy (muffled) going up the stream ... and that really fundled me because the tide was going down fairly strong and it this ... this stick or whatever I thought it was ... I eventually ... i roto i oku mahara he ika ... naku maiho pea i mea he ... he rakau ... engari me te poro rakau nei e piki haere ... I got back out of the water ... I thought I better not have a go at it it might be just be one of those things ... na ... kai te _____ te korero a tenei na engari kare hoki au e mea o ... e ... ko taku mea ke ko te piki whakarunga o te rakau ra ... te hekenga o te tae a kai te piki whakarunga ... a ... poro tonu taku haere to kohi tuani ... whether those other taniwha you talking about _____ another _____ ...

Speaker: Charlie Aramoana

Ki ahau he nei a tatau korero kare e taria e pau e tatou e tenei wa ... _____ engari _____ me penei haere tonu (ae) e era e whai iti mai ... tenei mea ... kia tatau enei taonga me ki he taonga enei mea ... ka hui tenei ra ... a te wa e whakarite ai e koutou ... (ae) ... he nui hoki nga korero ...

Speaker: Mereaira Hata

Kia ora ano tatau ... um ... time for evaluation now um ... kai te kimi whakaaro tonu ahau ... um ... pehea o koutou whakaaro mo te _____ enei

Speaker: Eru Koopu

_____ worth consistency and I've just been discussing ... it with my wife (right) over here and really we need to put out a list of of a programme list follow of the things that we ... might be first of all name of the ... hapu ... a plan of the marae ... name of the wharekai ... whare tipuna name of hapu kawa of the marae and we can carry on like that ... so if we could look at something like that perhaps um ... from there we need to spend another at another wananga to report back with information si that was consistant ... and its right ... so its not going to upset our pakeke and our kaumatua ... so that we could then implement it in our in our ... as our tribal ... Whakatohea "tribal curriculum ... (child talking) ... and um the next move from there is to at the end add the resource for available to ... from our Whakatohea are ... whose are the best people to teach the taiaha ... who know about (child now singing) it ... who are the best people for the waiata , , , who are the best people approach with um with a with aaa ... anything ... anything stories ... and that is the factual account _____ its factual ... then we can go grom the factual to geh imaginary ... where we can build up stories about ... our own folk ... maori

folk heros ... Tuatamure ... and write stories about them going eeling ... and fighting and make him a living here ... and that applies to all the all the all the tipuna of our six hapu ... write about our taniwha ... as a conseroatory measure safety factor I guess ... (child is now running) ... dont go down swimming down that hole over cause there's a ... there's a taniwha there that's basically to save a life really because it's probably a dangerous place to swim anuway ... and then dont is that rock and its ... and they want to save the mussels on there ... so those those that's the imaginary side of me to look at ... and the last thing I've got is we really we need to ... look at the people who's gonna do this doviously mere ... aira can't do it on here owa ... and do ... those are the problems that ... well those are the problems that I see ... me and my hard working mate here ... and that's us but it's been fantastic ... I've learn't alot ... and I'll continue to learn more because I need to learn that ... so because I'm the at the moment ... I'm driving the waka ... to fulfill (fullfill) the knowledge to these ... our mokopuna here ... at Opotiki ... and I've got to get the information really correctly ... otherwise you all going to kick my arse (laughter) ... and deserorly so ... I give them the wrong information ... I think that's it aye ... (muffled) laughter ... I like to thank the elders ... for (in) empacting with this knowledge ... I know it's it's ... beheld jeolously over the years within the family situation and I must ensure them that they this knowledge will be ... nutured ... and looked after ...

Speaker: Timoti (Mereaira's Uncle)

A Kia Ora huihui ano tatau ... i nga papa inga kuia ... nga _____ otira ke kia korua ... _____ tata tenei ra ... ka te matenui atu nei kia korua a kua ti mei me nga korero a e pa i nga kia te ra taki wa a e takato mai nei i waenganui o tatau ... um ... a ma tatau nei hei whakarango ... hei rapu mo apopo ... mo tatau mo te moko a tamariki mokopuna no reira mihi atu nei kia korua tena korua (child singing) ... ae kai te tino koa taku ngakau kai te tino koa kua tai mai a ... Ki mu i tenei kaupapa kua taimai ki waenganui ... o ngae tatau a ki te whiriwhiri haere nga ahuatanga ... nga korero ... a mo tatau ra a to whakatohea ... kai te koa te nga kau ka te hoki atu au ki taku kainga ... e noho nei au ... a ki waenganui o Ngati Tahuru ... a ... i Tuwharetoa ... a ki reira korero atu ... a mo taku taku iwi nei a te Whakatohea ... a Ka Korerotia a Kotahi ano ... kua ahua honohono haere ... a nga hapu a kia whangaihia anei matau nga ratau no reira mihi atu nei e mihi atu nei ... a ki au tenei ataahua tenei kaupapa ... he roa ana au e noho ana ... ki tera takiwa anei ta matau mahi ... a ki te tai ki te whakahohono hia atu te iwi .. he iti ano tena iwi ... Kotahi ano te iwi a Ngati Tahuru ... ana ko tahi ano te whanau e wha nga marae ana kai te wehewehe ke nga tera tera iwi ... te mamae te ngakau ... a kai te pai taku korero mo ratau ... taha ki toku papa tera naku ano tera (heoi ano) huia no kai te koa i e ngakau ... hoki mai ra ... ki te wahi i whanau nei au i tipu ake nei au ... anei te wahi e takato nei .... oku matua ... aku tipuna a te Wahi raua ko (Taare) aku honono mai ia Whanau Apanui ... ia Tuhoe

... no reira kai te mihi ... kai te mihi atu kia koutou ... tautoko ana nga mihi ki nga Kamatua ... kia koutou kua tai mai nei .... e tautoko ana na te kaupapa kua whakatuhia i tenei rohe ... nga te koa kua ngaro nga kupu kua kove i kite he _____ engari e tika ra nga korero Eru Ko tenei te timata ... mo e nei ahuatanga mehe mea kua whakaea i koutou ka tu ano he hui penei ... ka hoki mai ano ahau ... ka hoki mai ano au ... Ko taku whakama ... i roto e enei ai i konei ahau e tipu ake ai kare ahau tino mohio ake aro ake ki nga tikanga ... o taku iwi ... no reira aroha mai ... aroha mai ki ... ki e tahi ... pera i au ... a nei e noho nei ... e prangi ana ki te rapu ... ki te mahio ki nga korero ki nga tikanga ai Kuia ma a koro ma ... e pa ana ki te Whakatohea no reira ma a koro ma ... e pa ana ki te Whakatohea no reira karekau e torake nga korero ... engari hei tautoko he mihi atu nei Kia koutou katoa e hui nei i raro i te maru o to tatau tupuna i raro o te maru o to tatau Atua no reira huihui ano to tatau whare tena tataou katoa ... Kai raro

Speaker: Dudu Kahautu Maxwell (Jnr)

a kia ora ano tatau ... a tu ana au te tautokonga korere e korero hia ake nei mua i ahau ... a i aku ano whakaaro ... tenei hui ... hui mo nga lava tenei ... ma tatau ... te iwi whanui ... ma te whakatohea ma tena takiwa ... ma ki tena takiwa ... no reira ka nui te mihi ka nui te koa taku ngakau ... te tutaki ia tatau katoa i tai mai nei ki te whakanui i o tatau ra e tau toko to tatau kaupapa ... ae kai te mihi atu ano ki nga morehu pakeke ... i hoatu mai e ... whakaputaina mai i nga korero mai raro ... tai

noa ki tenei wa ... nga korero hohonu ... nga korero turakau wera o nga tu momo korero katoa ... e hoatu mai ki a matau te huna rangatahi ... hei oranga mo matau ... hei oranga mo tatau te iwi a te Whakatohea hei oranga ano ma nga uri ma nga uri ... mo nga mokopuna nga iwi kai te whakatipu mai i nga _____ i mua ... i muri mei ... mo reira kai te mihi atu ki akoutou nga morehu pakeke ... kai te tautoko ahau Te auwera i korerohia ake nei i muri i ahau ... te whakatu nga ... te whakatuinga wa i nga wanganga penei ... ki ... penei ... i nga ra kai te heke mai nei ... Kua e whakaroaroa ... ki te whakatu ano he wanganga matau ... kai te tautoko au taua korero e Eruera ... no reira kai te mihi atu ano kia tatu katoa ... Korero ano tenei kia tatau katoa te iwi ... Kua e ma ngere ki te ako i nga korero i haatu kia koutou ... na nga na nga morehu pakeke ... kua e mangere ki te ako kua e kua e waiho i te kapita i te kainga me tiaki nga korero ko enei korero nga taonga nga taonaga tuku iho mai mai rano taenoa ki tenei ra tae noa ki a koe ... me tiaki era o nga korero katoa ... kua e mahua kua e waiho ... me whakaora nga korero a ratau ma ... no reira kave e roaroa taku korero noa no reira kia tatau te iwi whanau o te whakatohea tena koutou tena koutou kia ora hoki tatau katoa kai raro

Speaker: Doreen Herehere McCorKindale

Whatu ngarongaro te tangata toi tu te whenua kia ora ano tatau i te whanau he mihi tuatahi taku ki nga marehu kuia koroua ... i tae mai nei ... ki tenei hui ki te awahina i te kaupapa ... me kore ake koutou i rongoi ai tatau i roto i tenei nga korero

whakahiahia nga korero a ratau hohonutanga (cough) _____
kotanga nga tiraha katoa nga piki nga heke (kiaora ano) tenei hui
ko te tumanako ... kia penei tonu o tatau ahua ... i te
whakawhanaunga i te whakamohio ia tatau te tahi ki te tahi ma
tera anake ma tatau nei tuitui ... te whariki e mau ai wa tatau
korero ... ma tatau ha raranga nga kete e mau tonu ai nga Korero
kia kore e taka ki raro ... e ngaro ia tatau ... ae kai konei
katoa na hitore ... nga korero purakau nga korero pakiwaitara nga
waiata kai roto i tenei whatu ... a ka haere tonu i te wa e ora
tonu tatrau ... nga tangata i roto o tenei whare whakatarea e
tatau te whakatinana ... o a matau moemoe ea ko te tumanako ...
kia pumautonu tatau ki nga mahi e whakahaerehia e roto tenei hui
kai te mihi atu ai ki to matau punuake kia Mereaira na na te tahi
mah i mau ... ko tatau te tahi iwi uaua ... kia piripiri korero
i te whakataka whakanoho tikanga hoki e ngari nga te mea ko e
hiahia o tatau katoa ... kia whakohaeretia he korero mo tatau ake
... i taia pai tia e tatau ka kore tatau e whakaaro ko tahi kaore
... e uru mai to tatau waka no reira ka titiro haere i roto i
tenei whaie ... i tenei ra ka whaka mihi atu au kai te pupuake
te aroha o roto kati manwa ki wa tatau mahi ko te wairua o ratau
ma ko roto i tenei hui ... me taku mohio ahakoa ... ka haere
tatau ki whea ka kovevota e tatau tenei hui engari kave he take
o te korero me nga kare tatau e awhina haere tonu i te Kaupapa
Kia ora Koe ... Charlie ... mohio kkoa ki te kite atu ia koe ....
ko te whakamutunga katoa o nga whakanuoi ... nga _____
ite Korero Kaua e waiho ... a ka karanga ano ki tetahi hui. Koina
nga Korero e hiahia ana matau ki te rongu ... Koina nga Korero

e hiahia ana ... te rangatahi ... (cough) whakarongo mai ...
 (cough) ... i nga tangata kai ia ratau nga putea Korero
 (coughing) e pai ana ... Kia ora ana Korua Korua te papa ... i
 moe mai nga Konohi o te Kokonga o te whatu ... (laughter) engari
 ... Kare e Korerohia au te Korero ... Kia ora koutou katoa i
 haere mai nei ki te awhina i te kaupapa ... kai raro

Speaker: Teriaki Amoamo

Tena ano tatau e noho mai ... Ka mihi atu ano (cough) kia koutou
 ... nga ... morehu kuia nga matua kia tatau katoa kua taimai kua
 whakanui ia tatau hui ... kai te tautoko atu ahau i nga nuinui
 a hau ... i tahi wa .... ka pouri taku manawa i whakarongo ki e
 tahi o nga Korero a kuia ma a Kora ma mamae ... e ngari e
 Whakaaro a na ano ... ma tatau e awhi e wera Korero ... ki roto
 i te ... te whaka _____ Ki ... ma wai te ... ma wai
 te waka ma Tauranga i to ... ana maku tonu e toa ... mahua e to
 ma tatau katoa ... no reira nga korero e homai nei la koutou me
 nga pakeke ... morehu pakeke ... ma matau nga rangatahi ... Kawe
 atu wera Korero ... pera ake nga Korero i nga ra iaiane i ... pai
 to haere ... kai te haere au ki to ... ki te t _____
 ara pai to haere kai te haere au ki te Kaokao ... ana ... kare
 _____ ka te haere au ki te bridge the
 foot bridge o Waioeka ki te Kakao ... whakaore i nga ingoa ...

END OF SIDE ONE

R.T.90.4 SIDE TWO BLANK